

© Maglio Pérez

Oasis de la impunidad

dossier de pensament crític

El llibre

Temporada 22/23

**Introducció als Dossiers
de pensament crític → 3**

Lèxic relacionat amb l'espectacle → 6

En paraules de Marco Layera → 12

Material relacionat → 12

Web de la companyia → 12

Propostes de treball → 14

Introducció als Dossiers de pensament crític

Els **Dossiers de pensament crític** són un material d'acompanyament que vol apropar la noció de la crítica teatral als joves, no per formar crítics teatrals sinó perquè les eines que fa servir la crítica fomenten una actitud activa de l'espectador que ens sembla imprescindible d'incentivar. Despertar el sentit crític permet mirar el món d'una altra manera, més enllà del teatre. Ajuda a qüestionar-lo, a entendre'n la complexitat i la confrontació d'idees. També és un exercici per (re)pensar l'obra, tornar a l'experiència des de l'anàlisi fent l'acció de recordar allò viscut. Per aconseguir-ho, els **Dossiers de pensament crític** relacionen els espectacles programats amb determinats aspectes del llenguatge escènic.

© Maglio Pérez

OASIS DE LA IMPUNIDAD

Resum de l'argument

Vuit cossos es mouen per l'escenari en misterioses sacsejades. Marxen, entren i celebren, però no és clar si els seus moviments parlen de patiment o d'alegria, de l'orgull o de la por. Junts són un cos de seguretat format estrictament per cossos disciplinats. Educats per perpetrar la violència contra ells mateixos i contra els altres. *Mantenir l'ordre* és l'imperatiu.

Inspirat en *l'Estallido social*, la revolta que va recórrer els carrers de Santiago de Xile el 18 d'octubre de 2019 i va omplir la Plaza Dignidad, Marco Layera i la seva companyia, Teatro La Re-sentida, emprenen una reflexió coreogràfica sobre la naturalesa de la violència que, a Xile, ha tancat la policia i els ciutadans en una dialèctica permanent. És un estudi dels cossos al carrer tractats com a objectes però, sobretot, com a subjectes de l'exercici de la violència. Aquest examen de les motivacions sistèmiques i individuals de la violència se centra, en particular, en el cantó de qui l'exerceix. Què connecta la convicció individual i la disciplina forçada? Qui mou els fils entre bambolines? Com es pot desencadenar l'agressió de les víctimes? I qui pot retre comptes en un oasi de la impunitat?

Es tracta d'una peça que indaga de manera abstracta en les formes de violència que habiten i desborden els cossos policials de les nostres societats democràtiques, i que evocuen la dessacralització del cos humà com a única forma d'adoctrinament, de càstig i de control.

DRAMATÚRGIA I DIRECCIÓ

Marco Layera

INTÈRPRETS

Diego Acuña, Nicolás Cancino, Lucas Carter, Mónica Casanueva, Carolina Fredes, Imanol Ibarra, Carolina de la Maza, Pedro Muñoz

DRAMATURGISTES

Elisa Leroy i Martin Valdés

ESPAI ESCÈNIC

Sebastián Escalona i Cristian Reyes

VESTUARI

Daniel Bagnara

SO

Tomás Gonzales i Andrés Quezada

PRODUCCIÓ

Teatro La Re-Sentida i Münchner Kammerspiele en coproducció amb Matucana 100 i Schaubühne Berlin en cooperació amb Fundació "Recuerdo, Responsabilidad y Futuro" (EVZ) i amb el suport del Bundeszentralamt für Steuern (BZSt)

ESPECTACLE INCLÒS

AL FESTIVAL

Dansa Metropolitana

IDIOMA

Castellà

EDAT RECOMANADA

A partir de 16 anys

SALA

Gràcia

DURADA

1 h 25'

Treball amb l'espectacle

Amb aquest espectacle volem aprofitar per treballar la relació entre dansa i teatre i reflexionar sobre la provocació i, també, sobre la violència i el terror. Per això trobareu en aquest dossier un recull de lèxic i de material relacionat específicament amb aquests i altres aspectes de l'espectacle, i un seguit de preguntes i propostes de treball perquè pugueu fer-ne reflexió i valoració amb l'alumnat, més enllà de la primera impressió –el *m'agrada/no m'agrada*.

© Maglio Pérez

Lèxic relacionat amb l'espectacle

Coreografia

És l'art de crear danses, l'art de crear les estructures en les quals se succeeixen els moviments.

En la pràctica contemporània, la frontera entre teatre de text, cant, vídeo, dansa, dansa-teatre, teatre físic, etc. sovint no és definida i tot el moviment que es dona a l'escenari té una dimensió coreogràfica que implica desplaçaments, posicions, moviments, gestos, ritmes...

La persona que crea coreografies s'anomena *coreògrafa*.

Dansa

Art que utilitza el moviment del cos, normalment amb música, per a l'expressió d'emocions amb finalitats artístiques o d'entreteniment.

Des de la prehistòria, l'ésser humà ha necessitat comunicar-se corporalment i expressar amb el cos sentiments i estats d'ànims. Algunes pintures rupestres ja mostren figures en aquesta actitud associades a rituals de fecunditat, de caça, de guerra o espirituals, però els primers que van reconèixer la dansa com a art van ser els grecs. La seva pràctica estava lligada al culte al déu Dionís i, amb la poesia i la música, era un element indispensable de la tragèdia grega. El batec del cor serveix per marcar el primer ritme de la dansa. Tot i que sovint dansa i música van molt lligades, fins al punt que alguns gèneres musicals tenen una forma paral·lela de dansa, com el tango o el hip-hop, la dansa es pot dur a terme sense música o bé proporcionar-la ella directament, com en el cas del claqué. En general la dansa es divideix en tres tipus: les danses populars o folklòriques (pròpies de la tradició) les danses clàssiques (com el ballet) i les danses modernes (que comporten una manera d'entendre la vida). Els elements bàsics de la dansa són el moviment corporal, el ritme, l'expressió corporal, l'expressió facial, l'espai i l'estil.

Aquesta art no s'ha deslligat mai del tot del teatre, ni tan sols quan es van separar l'un de l'altra i la dansa va seguir el seu camí independent per crear la seva pròpia història. És tan difícil separar les dues arts que s'han creat híbrids com la dansa-teatre de Pina Bausch. Els ballarins i ballarines necessiten flexibilitat i una bona condició física i saben com disciplinar el cos.

Dansa-teatre

És una expressió coneguda a partir de l'obra de la coreògrafa alemanya Pina Bausch, tot i que anteriorment altres artistes ja havien desenvolupat creacions en la mateixa línia de descompartimentar les arts escèniques, sota l'etiqueta de "teatre coreogràfic".

Als anys 70 va sorgir un corrent d'artistes que explicaven històries sense l'argument idealitzat de la dansa clàssica, però també lluny de l'abstracció d'altres formes modernes. El resultat van ser uns espectacles que aspiraven a la coexistència del moviment i la imitació, és a dir, a mig camí entre la dansa – com a l'art del moviment pur – i el gust del teatre per les històries senzilles. Van ser espectacles basats en una dramaturgia que explicava una història a partir de les accions dels personatges. La dansa-teatre, doncs, és propera al joc dramàtic, obeeix una dramaturgia i les seves lleis, i una posada en escena. S'hi utilitzen tots els ingredients de l'escenificació teatral (textos dits, llegits, en *off*, escenografia, objectes, vestuari...) i el moviment *per se* té un paper secundari. És la reintroducció de la ficció teatral en la fricció coreogràfica, i genera uns espectacles de dansa que produeixen l'efecte de ser de teatre.

D'aquesta unió entre dansa i teatre, n'han sorgit alguns dels espectacles més bonics dels nostres temps.

Estallido social

És el nom que han rebut una sèrie de manifestacions massives a Santiago de Xile que es van estendre a totes les regions del país entre l'octubre del 2019 i el març del 2020. Han estat considerades per diversos analistes (a partir de les dades del propi govern i de les investigacions d'Amnistia Internacional, de l'Instituto Nacional de Derechos Humanos de Xile, de la Comisión Interamericana de Derechos Humanos, de la Human Rights Watch i de l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans) el pitjor malestar civil des del final de la dictadura d'Augusto Pinochet, pel nombre de manifestants, les mesures adoptades i els danys ocasionats. En va ser el detonant l'augment de preu del transport públic, que va provocar que milers d'estudiants es neguessin a pagar el metro de Santiago en senyal de protesta. La resposta del Govern va fer ampliar les protestes a tot el país, fins al punt que el president Santiago Piñera va decretar l'estat d'emergència. Tot i que el detonant fos el preu dels bitllets, rere les protestes hi havia un descrèdit institucional acumulat que incloïa la Constitució mateixa i el rebuig dels darrers anys a la classe política, sumat a l'alt cost de vida, les pensions baixes i els preus dels medicaments, entre d'altres. Va seguir les protestes un ventall molt ampli de l'espectre social, des de la classe més baixa a la mitjana-alta. Les investigacions d'organitzacions internacionals van denunciar greus violacions dels drets humans comeses pels funcionaris de l'Estat xilè: més de 12.000 persones van passar per urgències hospitalàries i es van denunciar tortures i vexacions per part de les Forces Armades i de l'Ordre. La pandèmia de la COVID-19 va provocar una reducció en l'escala de les protestes per les mesures sanitàries del distanciament social i les quarantenes.

Teatro La Re-Sentida

És una companyia de teatre fundada el 2008 per artistes xilens units en la recerca de mitjans poètics per plasmar el pols, les visions i les idees de la seva generació. Combinen la dramàtúrgia col·lectiva i els mitjans del teatre documental. Les seves obres fusionen la reflexió i la provocació, i es comprometen amb la responsabilitat política de la creació teatral. Conceben el teatre com un instrument de crítica, reflexió i (re)construcció. Al Teatre Lliure n'hem pogut veure *Paisajes para no colorear*.

Monopoli de la violència

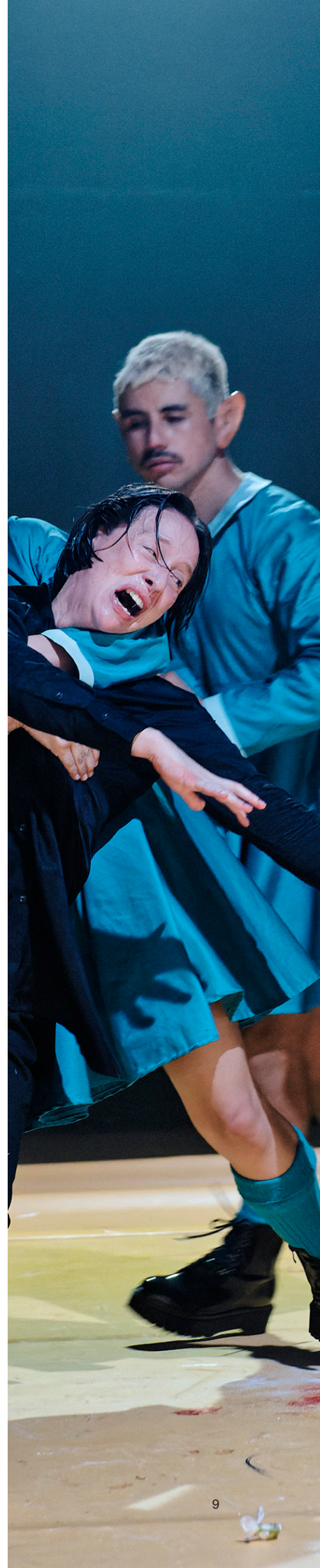
La violència és l'ús de la força o del poder per dominar, coaccionar, malmetre, destruir, matar... Es pot descriure com a *violent* qualsevol comportament agressiu, no amistós, no pacifista, abusi o cruel que provoqui dolor o sofriment, físic o psicològic. La violència es pot donar en contextos molt diferents i pot ser verbal, lingüística, física, psíquica, sexual, emocional, simbòlica, directa, domèstica, cultural, estructural, comunal, racista, masclista, homòfoba, freda...

La qüestió de la legitimitat de la violència ha estat àmpliament debatuda. Hi ha qui defensa que, culturalment, la violència pot ser legitimada. Per exemple, si s'actua en legítima defensa: la víctima d'una agressió usa la violència per defensar-se. O bé, en cas de guerra. També algunes ideologies poden legitimar la violència provinent de la repressió i del monopoli en l'ús de la força física. Al món occidental, la divisió sexual del treball i el micromasclisme són exemples de violències estructurals legitimades. Altres exemples de violències legitimades en algunes cultures són l'apartheid, el feixisme, l'homofòbia, el classisme... En canvi, hi ha qui defensa que la violència mai no pot ser legitimada. Les violències no legitimades esdevenen delictes. Segons Johan Galtung, la violència directa és la punta de l'iceberg de la violència estructural i cultural d'un grup social.

Filòsofs com Max Weber, Thomas Hobbes o Hannah Arendt han estudiat el monopoli de la violència política, el poder impositiu de la policia o l'exèrcit envers el conjunt de la societat, el concepte que defineix una sola entitat, l'Estat, en exercici de l'autoritat en un determinat territori. El monopoli de la violència per part de l'Estat ha estat la peça clau del desplegament de l'Estat modern arreu del món i ha trobat fonament en les teories de Hobbes i Webber.

Thomas Hobbes, a la seva obra *Leviatan*, diu que "l'estat de naturalesa és un estat de guerra segons el qual tothom és enemic, és natural també quan es viu sense més seguretat que la que poden proporcionar la pròpia força i la pròpia invenció". Hobbes reflexiona com seria una vida sense govern, una condició que ell anomena *estat de naturalesa*. En aquest estat, tothom tindria dret a tot i, segons Hobbes, això conduiria a una guerra de tots contra tots. Quan la gent s'adona que no es pot viure en un estat continu de guerra civil, renuncia o transfereix el seu dret a un poder absolut que li garanteixi la pau mitjançant un pacte social.

Max Weber va ser qui va teoritzar el monopoli de l'ús de la violència legítima com a exclusiva de l'Estat. Diu: "Avui haurem de dir que *Estat* és aquella comunitat humana que aquí, en un territori determinat, reclama per a ell el monopoli de la violència física legítima. A totes les altres associacions i individus, se'ls concedeix

el dret a la violència física en la mesura que l'Estat els la permet, ja que l'Estat és l'única font del dret a la violència". Segons Weber, hi ha tres principis que justifiquen la legitimitat de la dominació política de l'Estat: la legitimitat tradicional, l'autoritat carismàtica i la legitimitat basada en la legalitat.

En canvi, segons Hannah Arendt, el poder i la violència no són coses que vagin juntes, sinó que més aviat són oposades. Per a Arendt la violència és fora de l'àmbit polític i pertany a l'espai biològic: "Sota algunes circumstàncies, la violència és l'únic mitjà per restablir l'equilibri de la balança de la justícia. En aquest sentit, la ràbia i la violència, que de vegades l'acompanyen, figuren entre les emocions humanes naturals. I curar els humans d'elles només seria deshumanitzar-los o castrar-los".

Moviment

Actualment, en alguns contextos no es parla tant de *dansa* com de *les arts del moviment*, un concepte que amplia el marc mental de fins on pot abastar aquesta art. Això és deu a una necessitat d'allunyar-se del concepte clàssic de dansa; a una tendència a fer espectacles híbrids o interdisciplinaris, fruit del treball d'artistes innovadors que experimenten escènicaament en busca de formes noves, i també a fer espectacles conceptuals que no volen explicar històries sinó servir idees que es desenvolupin durant la peça.

Teatre físic

És un tipus de teatre que posa en primer terme l'expressió corporal, sense excloure l'ús de la paraula, de la música i de tots els mitjans escènics possibles. Aquest teatre intenta allunyar-se del teatre de text i del mim, sovint esclau del llenguatge codificat i narratiu, per convertir el cos de l'interpret en el punt de partida de l'escenari i de l'expressió.

Teatre provocador

És aquell teatre basat en la relació provocació-reacció entre l'espectacle i el públic, i que busca provocar reaccions físiques o psíquiques reals en qui assisteixi a la funció. Tendeix a abandonar el concepte d'il·lusió per accentuar la dimensió d'experiència lúdica, passional o sensorial, i sotmet l'espectador a una tractament emocional de xoc per alliberar-lo del pensament discursiu i lògic, i presentar una vivència immediata, una nova catarsi i una experiència estètica i ètica original. Alguns exemples de teatre provocador són el *Teatre de la crueltat* d'Antonin Artaud, el teatre britànic *in-yer-face* dels anys 90 del segle xx i els treballs d'alguns creadors com Romeo Castellucci, Angélica Liddell, Calixto Bieito o La Fura dels Baus.

Terror

La presència de violència en la ficció, com ara en pel·lícules, sèries, dibuixos... és molt habitual: baralles, crims, explosions... Fins i tot en els contes clàssics per a infants.

Sovint aquesta violència vol provocar por. La por és una emoció desagradable generada per la percepció d'un perill real o imaginat, present, futur o passat. És una emoció primària que deriva de l'aversion al risc i es manifesta en tots els animals, també en els éssers humans. Des del punt de vista biològic, la por és un mecanisme d'adaptació i de supervivència perquè ens permet respondre amb rapidesa a situacions adverses i també adaptar-nos al medi. La por és el fonament del nostre sistema normatiu, tal com es demostra en el dret penal, i és una arma de dominació política i de control social. L'ús polític de la por com a forma de control de la població –amb la creació de falsos escenaris d'inseguretat ciutadana– ha estat denunciat contínuament. El principal transmissor actual de la por són els mitjans de comunicació de masses.

El terror és la màxima expressió de la por.

Aristòtil diu a la *Poètica*, el llibre que descriu el teatre a Grècia, que el teatre té una funció: la purificació dels sentiments. El seu objectiu és despertar o suscitar terror i compassió per purificar o expurgar els sentiments: quan això passa s'aconsegueix la catarsi. La provocació del terror, doncs, és una de les funcions primitives del teatre i, per tant, és un sentiment lligat a les arts escèniques des dels seus orígens. La presència de la por en les arts és constant, fins al punt que constitueix un gènere per ella mateixa en la literatura i el cinema.

En paraules de Marco Layera
Material relacionat
Web de la companyia

En paraules de Marco Layera

“No volem ni pensem traslladar a un escenari, ni territorialment ni de manera simbòlica, allò que passa al carrer. Agafar literalment el que hi passa o reproduir-ne els recursos semiòtics i semàntics seria inapropiat per estètica i per l'ètica. De la mateixa manera, assistir a una funció de teatre tampoc hauria de portar a una desmobilització de les protestes al carrer. El públic del teatre no està convidat a presenciar allò que passa al carrer. A la inversa, el poder performatiu d'allò que passa a l'exterior ens desafia com a creadors i també ens fa entrar en crisi. Demana que el nostre art es reinventi per ser particip i col·laborador d'aquest procés social. L'art té el repte de recuperar la seva capacitat subversiva i transformadora, i ens convida com a artistes a fer un pas cap allò desconegut i incert, a perdre'ns, a desviar-nos, a arriscar-nos i a posar-nos en perill constant. *Oasis de la impunidad* és un assaig artístic que no deu res a la realitat, però que hi està absolutament compromès.”

Material relacionat

[Cronologia de la revolta](#)

[Octubre 2019: De la mano de los estudiantes, ¡Chile Despertó!](#)

[La mirada del estallido social segons Rafa Cavada - Chilevisión](#)

[Una setmana de mobilitzacions i militarització a Xile: “no volem tranquil·litat, volem transformació”, de Berta Camprubí i Meritxell Freixas - Directa.cat](#)

[El estallido de Santiago de Chile desde mi balcón, de Rafael Ortano - El País](#)

[Chile protesters: ‘We are subjugated by the rich. It’s time for that to end’, de Jonathan Franklin, fotografies de Marcela Bruna - The Guardian](#)

[Proyecto A.M.A., històries de les víctimes de la violència](#)

Web de la companyia

<https://teatrolaresentida.cl/>

Propostes de treball

Ens fem preguntes

A continuació, us proposem algunes preguntes que us poden anar bé per reflexionar sobre l'espectacle. Teniu informació al glossari i a l'entrevista que us pot ajudar a raonar les respostes. Us proposem alguna reflexió individual i una de col·lectiva a l'entorn de l'obra i dels temes que tracta.

Sobre la dramaturgia

- > Marco Layera és un director de teatre, per què creus que amb aquesta proposta ha volgut fer un espectacle més proper a la dansa? Quina relació té la forma amb el contingut de l'obra?
- > La violència està legitimada en algun cas? Què opines del discurs que ha fet el personatge que encarna l'ordre públic? Si aquest personatge justifica que la violència està legitimada en un cas, vol dir que en d'altres també ho pot estar; creus que ell així ho pensa?
- > Què significa el títol *Oasis de la impunidad*? Quines expectatives t'ha generat de l'obra? Com t'imaginaves que seria? S'han acomplert?
- > Què penses que critica o denuncia l'obra? L'has entesa com una obra pacifista?
- > Al principi de l'obra, un personatge parla al públic. En quin lloc t'han col·locat com a espectador o espectadora, les seves paraules?
- > Saps què va ser *l'Estallido social*? És important saber-ho per entendre l'obra?

Sobre la proposta escènica

- > Després d'analitzar les paraules *dansa, dansa-teatre, teatre físic, moviment...* com definiries *Oasis de la impunidad*? A quin gènere diries que pertany?
- > El moviment que regeix la peça és com d'autòmat descontrolat, els personatges són com pseudorobots que no controlen els gestos. Com definiries aquest moviment, qui creus que són o què penses que representen, i per què han fet així el seu moviment? Com definiries el treball corporal de la peça?
- > Tots els grups de personatges apareixen uniformats? Quina sensació t'ha produït? Per què van uniformats?
- > Tot i que l'obra se situa a Xile, en molts aspectes tracta temes universals. Si traslladem l'obra al context de l'Estat espanyol, a qui podria representar el quadre del fantasma?

- > De quines maneres has vist que es podia representar el terror en escena? Quina sembla més efectiva, segons tu?

Sobre la teva experiència personal

- > Ara et proposem una reflexió més personal. Es diu que el més important d'una obra de teatre és que el públic en surti una mica diferent de com hi ha entrat. Com t'ha afectat aquesta obra? N'has sortit diferent?
- > Definiries aquest espectacle com una obra provocadora? T'has sentit provocat? T'ha fet la sensació que podies sentir dolor físicament? Quina escena t'ha semblat més dura de veure?
- > Has participat alguna vegada en una mobilització? Què et faria mobilitzar? Creus que són importants les mobilitzacions? Penses que aquest espectacle convida a la mobilització?
- > T'has trobat alguna vegada en una situació de violència similar a les que planteja l'obra? La reflectia bé?
- > La companyia diu que, amb aquest espectacle, vol arribar especialment al públic jove. Per què creus que ho vol?

Recordem l'espectacle

A continuació, us proposem un seguit d'exercicis a partir del record que ens queda de l'espectacle:

- > Penseu si hi ha alguna frase, pregunta, personatge o moment concret de l'espectacle que recordeu de manera especial, que us hagi quedat gravat. Feu una reflexió sobre allò que us hagi impactat més. Per què creieu que ha estat tan significatiu per a vosaltres?
- > Quin d'aquests adjectius penseu que defineix millor *Oasis de la impunidad*? Provocador, necessari, intens, poètic. Busqueu deu adjectius que, segons vosaltres, defineixin l'espectacle.
- > Què diríeu que vol explicar *Oasis de la impunidad*? Poseu-ho en comú i, després, discutiu si creieu que ha assolit el seu objectiu. Feu una relació dels elements que han facilitat o dificultat entendre el tema de l'espectacle.

Fem-ne la crítica

A partir de tota la reflexió que has fet sobre l'obra, et proposem que ara et posis en el paper d'un crític o crítica teatral i facis la teva pròpia crítica escrita d'*Oasis de la impunitat*. Et deixem una reflexió sobre què és i com es fa una crítica teatral, que et pot ajudar:

- > Una crítica de teatre és opinió argumentada i documentada.
- > Fer la crítica és explicar per què t'ha agradat o no l'obra de teatre que has vist i fer-ho amb:
 - els elements escènics que conflueixen en una producció
 - l'experiència que tens com a espectador/a de teatre
 - el coneixement que tinguis dels artistes que han fet l'obra i la seva trajectòria
 - el coneixement que tinguis de l'autor/a que ha escrit l'obra
 - la valoració que fas de l'objectiu que hi ha darrera la proposta de direcció del muntatge
 - el tema que tracta i la seva relació amb el nostre món (per què ens pot interessar *Hamlet*, escrit fa 400 anys?)
 - el gènere teatral (comèdia, tragèdia, drama, documental, etc.) i si aconsegueix els seus objectius (fa riure si és una comèdia?)
 - valorar-lo en el seu context. No és el mateix criticar un espectacle de grans dimensions, amb molt de pressupost i un equip artístic reconegut, que un muntatge fet en una sala petita, amb pocs diners i artistes que comencen.
- > Un muntatge teatral –com qualsevol altra manifestació artística– és un acte de llibertat. Una llibertat practicada per compartir amb tu una idea, una emoció, una denúncia, una creença. En una crítica, has de valorar si allò que volia comunicar l'obra t'ha arribat o no, si per a tu ho ha aconseguit o no.
- > Ho has d'explicar valorant tot allò que has vist a l'escenari: el text, l'actuació dels intèrprets, l'escenografia, la il·luminació, el so o la música, el vestuari, els objectes... Tot contribueix a entendre allò que l'espectacle ha volgut compartir amb el públic. Sempre hi ha un per què, en un espectacle, i s'ha de tenir en compte a l'hora de fer-ne la crítica.
- > Una crítica és molt millor si es fa amb les pròpies paraules, amb el món, les aficions i els gustos que té qui l'escriu. Cal que se la faci seva i la defensi amb bons arguments, tant si és a favor com en contra de l'espectacle. De fet, quan no t'agrada gens, s'ha d'explicar encara millor.